

**MOPOROFESARA MANDLA MAKHANYA, MOGOKGO LE
MOTLATSAMOTŠHANSELARA WA YUNIBESITI YA AFORIKABORWA
GO TEWA SEŠWA GA MAINA A DIKAGO TSE THARO
ZK MATTHEWS GREAT HALL
21 PHATWE 2019**

Motsamaisatiro, mokgatlho wa sešweng wa kemonokeng ya setšhaba sa Aforika o bona tshimologo ya one mo tlhomong ya South African Native National Congress (SANNC), e kwa moragonyana e neng ya nna ANC, ka 1912.

Ke gatelela “sešweng”, ka ntlha ya gore mokgatlho wa kemonokeng ya setšhaba mo kontinenteng ya Aforika, wa kgololesego ya Aforika le batho botlhe ba yone, o na le hisetori e telele e e boneng bontsi bo tlhokafala le go nyelela ka nako ya kgaratlho kgatlananong le tlhaselo le taolo ya bokoloniale.

Sa ntlha, lwa ntlha mo legatong la bosetšhaba mme go lebeletswe fela melelwane e e dirilweng kwa Khonferenseng ya Berlin ya 1884-5, mokgatlho wa kemonokeng ya setšhaba o ne o tlaa nna mokgatlho wa kopanyo ya batho botlhe ba ba belegetsweng le go tlholegela mo Aforika (Pan-African) ka mokgwa o o leng ka gone. O ne o sa akaretse

fela go dirwa ga dikgolagano mo go ba ba mo kontinenteng le mo gare ga bone. O ne o akaretsa gape le bao ba neng ba phatlhaletse go ya kwa dinageng tse dingwe.

E ne e le mo maemong a moo WEB Du Bois o neng a simolola maiteko a go tlhama mokgatlho wa kopanyo ya batho botlhe ba ba belegetsweng le go tlholegela mo Aforika, o kwa tshimologong o neng o eteletse pele ke Bantsho ba Amerika, go fitlhelela ka Khonferense ya 1945 ya Manchester, e e neng e rulagantswe ke Kwame Nkrumah le George Padmore, fa go ne go nna le phetogo mo mokgatlhong, moo taolo e neng ya nna mo go ba ba mo kontinenteng ya Aforika.

Go a fatlhosa go itse gore Khonferense ya Manchester e diregile ka ngwaga morago ga go thewa ka 1944 ga Setlhopha sa Bašwa sa ANC, ka tsela e e gakagamaditseng thata, ke Anton Lembede, Nelson Mandela, Oliver Tambo, Ashby Mda le Walter Sisulu.

Jaaka babueledi ba ka bua, ga go na mooko mo go gateleleng ntlha ya gore tshimololo ya Setlhopha sa Bašwa sa ANC e nnile phetogo mo mokgwatebong ka kakaretso o o dirisitsweng ke ANC go fitlhelela ka yone nako eo – go fetoga mo go direng boikuelo le go fetogela mo ditshupetsong.

Go fedisa tlhotlheletso ya bokoloniale mo Aforika

Motsamaisatiro, ke tthalositse ka bomo hisetori e khutshwane e go batlisa seemo sa moletlo wa gompiano mo maemong ao a mo nakong e e fetileng. E ne e le mo ditiragalong tse di tlhagelelang tse mo hisetoring ya go kgaratlhela kgololesego moo go neng ga dirwa dikopo tsa go fedisiwa ga tlhotlheletso ya bokoloniale mo kontinenteng ya Aforika.

Se phetogo ya 1944 e se dirileng, le tlhotlheletso e Lembede o neng a na le yone ka tthamalalo, e ne e le go tlhotlheletsa bonnye dipharologantshe tse pedi tse di neng di ka tswa di le bokoa ka nako eo.

Ya ntlha e ne e le go golaganya dikgaratlho tsa mono gae le kgaratlho ka kakaretso e e neng e tsweleditse ke Bantsho mo kontinenteng yotlhe tota le mo lefatsheng lotlhe. Kgaratlhelo ya kgololesego. Ka jalo Lembede e ne e se fela moemanokeng wa setšhaba sa Aforika go ya ka tthaloso e e anameng ya lereo, gape e ne e le morotloetsi wa tirisanommogo ya ditšhaba tsotlhe.

Sa bobedi, Lembede o ne a gatelela tlhoko ya MaAforika ya go ikgolola mo kgatlhegolong e e tthabisang ditlhong ya Yuropa le go simolola go nna le boipelo mo hisetoring ya bone le mo go nneng teng ga bone, se

moragonyana Ngugi wa Thiongo o neng a ka se bitsa go fedisa tlhotlheletso ya bokoloniale mo monaganong.¹

Ke ka ntlha ya bokao joo ke reng moletlo wa gompieno o golagana le hisetori ya go fedisiwa ga tlhotlheletso ya bokoloniale mo kontinenteng ya Aforika – porojeke e rona mo Yunibesiting ya Aforikaborwa le diyunibesiti tse dingwe mo nageng, re e kgatlhegelang le go tsaya karolo mo ditlhagisong tsa yone tsothe.

Bakwadi ba bantsi ba supile ka moo, sebaka se se telele morago ga folaga e ntšhwa ya go tshwaya boipuso e se na go tsholediswa, dinaga tse dintsi mo kontinenteng di setseng di ntse di le mo tlase ga tlhotlheletso ya bokoloniale ka gona. Mkwadi wa ntlha go lemoga seemo se e ne e le Kwame Nkrumah ka sebele, yo o biditseng seemo se bokao jwa taolo ya sepolotiki ya naga e e humanegileng ke naga e e humileng. Bakwadi ba bangwe le bakgaratlhi ba sale ba tlaleletsa mo ditemogong tsa ga Nkrumah.

Nngwe ya ditlhagiso tsa ga jaana tsa seemo sa taolo ya sepolotiki ya naga e e humanegileng ke naga e e humileng, jaaka Nkrumah a ne a e file bokao, kgotsa seemo sa go tlhotlheletsa bokoloniale, jaaka batiori ba sešweng ba lefapha le le ithutang ka ga phediso ya tlhotlheletso ya

¹ Ngũgĩ wa Thiong’o. 1986. *Decolonising the mind: the politics of language in African literature*. London: James Currey.

bokoloniale ba atlanegisa, se mo karolong ya mofuta wa kitso e e neelwang ke diyunibesiti.

Ga se fela gore go sa ntse go buiwa thata ka kitso e e neelwang ke diyunibesiti mo ditioring tsa kwa Bokone tsa kitso, mme tiriso ya matshwao e e tsamaisanang le go neelwa le phetiso ya kitso eo, le yone ke mokgwatebo wa kwa Bokone.

Mo maemong a rona, jaaka Aforikaborwa, kitso ya go nna jalo ke segopotso sa bokoloniale le tlhaolele. Ka jalo, go a utlwala thata gore fa re tswelela, e seng fela jaaka yunibesiti, mme jaaka naga yotlhe, re itlhotlhora boswa jwa bokoloniale le tlhaolele, re tshwanetse go samagana le ntlha ya tiriso ya matshwao go tlhagisa dikakanyo tse di rileng. Mo lebakeng le, tiriso ya go nna jalo ya matshwao go tlhagisa dikakanyo tse di rileng e tlhagelela, gareng ga tse dingwe, mo sebopegong sa maina a dikago, diholo le diphaposi tsa thatlhelelo.

Motsamaisatiro, re tlhophile tselana ya go taya sešwa maina a dikago tsa rona, re itse sentle tota e bile re tlhaloganya mo go tseneletseng gore kgang e e tsosa dikganetsano tse di kgatlhisang le gore e na le masisi a a tseneletseng. Mme fela go ntse jalo ka kgololesego. Ga e ise e tsamaye e nne monate ope.

Mme fela, ke eng tlhaloso le tshekatsheko e e tlhotlheletsang mokgwatebo wa rona wa go taya sešwa maina a dikago?

Go dira segopotso

Gore go nne le tlhomamo mo molaetseng wa me, nte ke boeletse karolo ya se ke se buileng mo kgweding e e fetileng, fa re ne re taya sešwa leina la ofisi ya rona ya Kgaolo ya KwaZulu-Natal, kwa Durban, go nna Kago ya Smiso Nkwanyana.

Ke umakile Simanga Kumalo, yo o bonang go taya sešwa maina a mafelo jaaka go dirwa ga segopotso. Ka seo, o raya “go dirwa ga ditshwantsho tse di bonwang ka matlho, matshwao le go nna teng ga dilo dingwe, go tewa maina ga mebila, go dirwa ga dipopego ka go dirisa maina a baeteledipele ba ba gaisang, ba ba nnileng le seabe mo kaelong ya mokgwatsamaiso wa temokerasi, gore batho ba tle ba babalele kgakologelo ya hisetori ya toropokgolo le ditselana tsa sepolotiki tse ba di itemogetseng”.²

A mme tseo tsotlhe ke go dira segopotso?

Ke rata go gwetlha ntlha ya gore, le fa kakanyo ya ga Kumalo e na le mosola, e nna e ntse e lekanyeditswe. Bokoja jo bogolo mo kakanyong

² R Simanga Kumalo. 2014. Monumentalization and the renaming of street names in the city of Durban (Ethekwini) as a contested terrain between politics and religion. *New Contree* 70: 219-250.

ya gagwe ke gore o fokotsa bokao jwa go tewa sešwa ga maina a ditoropokgolo, mebila le dikago go nna fela “go babalela le go somarela dikgakologelo tse di rileng”.

Mo go rona, go tewa sešwa ga maina a dikago ke ka ga go dira setheo se se ntšhwa. Jang, motho a ka botsa?

Go dira segopotso mo UNISA: Re go tlhaloganya le go go tsaya jang

Gore re tle re tlhaloganye mo go maleba gore ke goreng re tlhoka go taya sešwa maina a dikago dingwe tsa rona, a re akanye ka koo re tswang teng jaaka naga, mme, segolo bogolo, jaaka yunibesiti.

Fa re keteka dingwaga tse 146 tsa go nna teng ga Yunibesiti ya Aforikaborwa, ga re tlogele kwa morago boswa jo bo tlhakaneng jwa tšhono le tlhaolo. Ya rona ke hisetori ya go dira gore go nne le “ditšhono tse di lekalekanang” mo bathong ba ba dirang, ba ba batlang go tswela ditiro tsa bone mme ka jalo ba tokafatsa matshelo a bone.

Mo letlhakoreng le lengwe, yone hisetori eo, jaaka yunibesiti ga e tlotlomadiwe ka gotlhe. Tota, bontsi bo tlaa dumelana le nna gore mo teng ga ponagalo e e seng ya boammaaruri ya tšhono e e lekalekanang, go ne go na le setheo se se neng se tletse ka kgethololo ya bokoloniale.

Ke bua se jaaka mongwe wa batlhatlheledi bao ba ntlha ba bantsho mo setheong se, mo Lefapheng la Dipuo tsa Bantsho le, go se kae fela, mo Lefapheng la Thutobomodimo, yo kgakologelo ya gagwe ya go nna karolo ya setlhophha sa bobotlana e sa ntseng e le ntšhwa.

Mo go rona, ka jalo, go dirwa segopotso go ka ga dintlha tse pedi. Ya ntlha, ke ka ga go siamisa dikgobeledi tsa mo nakong e e fetileng le go emisetsa seo ka maitlamo a a tlhakanetsweng a go se tsamaye le ka letsatsi lepe go boelediwa mofuta ope wa kgobeledi, ka sebopego sepe fela. Ka jalo, kgato ya go taya sešwa leina la kago, kgotsa karolo epe ya kago, e tshitshinya gore hisetori ya yone e ka tswa e tlhoseditswe ke mokgwatiriso wa kgobeledi ya karolo nngwe ya baagi, mme e rata le go tshegetsisa hisetori ya karolo e nngwe.

Ka go teelega dikago tse ka maina a batho bangwe ba matshelo a bone a supileng go batla go akarediwa, re itsise phatlalatsa gore yunibesiti ya rona e tlaa nna e e lekanang gore dikgoro tsa yone di bulegele botlhe, go sa lebelelwe lotso, maemo go ya ka seemo sa ikonomi le loago, bong kgotsa bodumedi jwa bone.

Lebaka la bobedi la gore ke goreng re tlhophile mangwe a maina a a tlhagelelang jaanong mo go teweng sešwa ga maina a dikago tsa rona

di le mmalwa, ke gore rona, jaaka setlhopha se se kopaneng sa yunibesiti, re simolole go ikina mo hisetoring ya naga e.

Ke tumelo ya rona e e tsepameng ya gore mokgwatebo o wa bofelo, ka tsibogelo ya se, o tlaa feleletsa o dirile gore setšhaba se ipone e le karolo ya yunibesiti, mme e seng go e bona le go e tsaya fela jaaka sengwe se se ikemetseng kwa thoko ka nosi.

Ka go taya sešwa maina a dikago tsa rona, ga re reye gore ba maina a bone a neng a kgabisitse dikago tse mo dingwageng tse dintsi ga ba a nna le seabe mo go se Yunibesiti ya Aforikaborwa e nnileng sone. Ruri, puiso ya buka ya ga Moporofesara Andrew Manson, *Unisa 1873 – 2018: The making of a distance learning university*,³ e tshitshinya gore botlhe ba nnile le seabe mo go se UNISA e nnileng sone.

Mo bukeng, Manson o umaka ka moo batlatsabatšhanselara ba mo nakong e e fetileng ba yunibesiti ba neng ba na le dipharologantsho tse di siameng le tse di bokoa ka bobedi. O umaka go ya pele ka moo yunibesiti, fela jaaka ditheo tse dingwe tsotlhe mo nageng ka nako eo, e neng ya iphitlhela e tshwanela go tsenya tirisong dipholisi le mekgwatsamaiso ya tthaolele, le fa e ne e ka tswa e batlile go dira ka

³ Manson, A. 2018. *Unisa 1873-2018: The making of a distance learning university*. Pretoria, Unisa Press.

mokgwa mongwe o sele. Hisetori ya go nna jalo ke e e ikganetsang le e e botlhoko ya yunibesiti e.

Anton Lembede

Jaaka ke kaile pejana, hisetori ya rona ke ya go bula dikgoro, fa ka nako e le nngwe re di thubaganya. Ke hisetori ya go amogela Lembede jaaka moithuti go ithutela didikirii tsa gagwe tsa batšhela, e nngwe ya tsone e neng e le LLB, le go tswelela ga gagwe go konosetsa dikirii ya gagwe ya mmasetara ka 1945, ka tlhamo e telele ya patlisiso ya setlhogo se se reng, *The conception of God as expounded by, or as it emerges from the writings of philosophers - from Descartes to the present day*. E ne e le ka nako ya fa diyunibesiti tse dingwe di ne di amogela fela palo e nnye ya baithuti ba bantsho, mme le e seng go ba nta ba tswelela le go konosetsa dithuto tsa morago ga dikirii ya ntlha.

Le fa go le jalo, Lembede o ka bo a lebagane le ntlha ya gore batlhatlheledi botlhe ba gagwe e ne e le basweu e bile bontsi jwa bone e le banna; ka jalo, go sa mo neele tšhono le sebaka sa go itlhagisa ka botlalo ka moo a neng a ka rata ka gone. Ke akanya gore, tota o ka bo a sa kwala tlhamo e telele ya patlisiso ka ga Descartes, fa a ne a nnile le boitlhophelo, mme o ka bo a adile metheo ya go sa le gale ya Filosofi ya Bantsho kgotsa Thutobomodimo ya Bantsho, jaaka re e itse ga jaana.

Bokao le go itsise Winnie Madikizela-Mandela

Motsamaisatiro, maikemisetso a rona a go fedisa tlhotlheletso ya bokoloaniale mo diyunibesiting tsa rona, go akaretsa go samagana le ditlhagiso tse di nang le matshwao tse di jaaka go taya sešwa maina a dikago, a amogetse thotloetso go tswa mo matsholong a baithuti a *#RhodesMustFall* le *#FeesMustFall*.

E nnile mo matsholong a moo baithuti ba neng ba simolola go tsenya tirisong dikakanyo tsa ga Lembede, Frantz Fanon, Steve Biko, Ngugi wa Thiongo le ba bangwe ba bantsi, tse di re tlhotlheleditseng go lebagana le nako ya rona e e botlhoko e e fetileng le go simolola go nna le diyunibesiti tsa Bantsho, e seng fela diyunibesiti tse di mo Aforika.

Maikemisetso a baithuti ka go tswelletsa dikgaratlho tse a tlhotlheleditse mowa o o bakileng go emelela ga Mama Winnie Madikizela-Mandela, mme yo monnye, yo o neng a ganediwa tšhono ya go nna mme yo o tlwaelesegileng mo baneng ba gagwe.

Jaaka mme yo monnye, go ne go setse go na le matshwao a a neng a bontsha tsepamiso le boitshoko jwa gagwe. Fano go ne go na le thotloetso ya tsholofelo mo bantshong, modirediloago wa ntlha wa montsho ka nako e bantsho, basadi ba bantsho segolo bogolo, ba

neng ba garaswanngwa go nna fela “barwaledi ba dikgong le bageledi ba metsi”.

Ka nako eo, moo basadi ba bantsho ba neng ba beetswe fela go nna bathusi ba fa gae le badiri ba dipolasa, Mama Winnie Madikizela-Mandela o ganeditse dikakanyo tse di fosagetseng tse batho ba nang le tsone ka go nna modirediloago wa ntlha wa montsho mo nageng.

Mme fela e ne se kakanyo ya ntlha e e fosagetseng e batho ba nang le yone e Mama Winnie Madikizela-Mandela a e ganeditse. A ka bo a ne a tlhophile “boiketlo” jwa go nna tokololo ya setlhopha se se neng se sa tswa go simololwa, se se kwa godingwana sa loago sa bantsho ba ba nang le ditiro ka nako eo. Ke efoga ka bomo lereo, setlhopha sa magareng sa loago, ka ntlha ya gore ke dikinane tse di se nang boammaruri go re bantsho ba ne ba ka nna ditokololo tsa setlhopha sa magareng sa loago, ka tsela e e neng e tlwaelegile, mo tlase ga tlhaolele. Mama Winnie Madikizela-Mandela o ne a gana go golegwa ka kgonagalo eo.

Mo boemong jwa seo, o ne a tlhophile tselana e e botlhoko ya go nna, jaaka Walter Rodney o ne a neela mabaka dingwaga moragonyana mo maemong a a farologaneng, “go ya tlase le batho ba gagwe”.⁴ Oo e ne

⁴ Rodney, W. 2019[1969]. *The groundings with my brothers*. London: Verso.

e le mowa o o sa fenyegeng wa ga Mama Winnie Madikizela-Mandela wa gore o dipetse go kobelwa kwa Brandfort, ka go rotloetsa baagi ba koo go aga keretšhe le tleliniki ya batho ba ba humanegileng.

Botlhoko jo bo tseneletseng thata jo Mama Winnie Madikizela-Mandela a bo itemogetseng e nnile fa a nna malatsi a le 491 mo kgolegelong, a bontsi jwa one o neng a le mo botshwarwaesing.⁵ Tota le pelo e e thatafetseng thata e ne e ka se itshokele go buisa ka ga bosetlhogo jo bo neng bo dirwa mo go mme yo o siameng yo.

Tiro ya gagwe e e tswelletseng le maitlamo a gagwe ka nako ya dikhuduego tsa 1976 le go nna seoposengwe ka boikanyego mo bathong ba gagwe, go fitlhelela ka nako ya loso lwa gagwe, di kwadilwe sentle mme di tshwanetse go tsewa tsia le go feta mo go tsa thuto le bobegakgang.

Ke ka ntlha ya lebaka le, jaaka setheo, re batlang go keteka le go dira segopotso sa leina la gagwe mo ditshikeng tse di latelang.

Mme fela, ke goreng re ka teelela dikago tsa rona tse pedi ka maina a ga Lembede (laeborari) le Mama Winnie Madikizela-Mandela (kagokgolo, e e tsentseng mafapha a thuto)?

⁵ Madikizela-Mandela, W. 2014. *491 Days: prisoner number 1323/69*. Athens (Ohio): Ohio University Press.

Bokao jwa Lembede le Madikizela-Mandela

Go tswa mo go bonnye jo ke bo tthalositseng ka ga baikanngwi ba babedi ba kgaratlho ya rona, e le ruri, le ka ntlha ya gore ga go thata go direla sentle boswa jwa bone mo metsotsong e e ka fa tlase ga e le somamararo, go tshwanetse ga bo go bonagala gore diponagalo di le mmalwa di itshupile di le kwa pele.

Ponagalo ya ntlha ka ga Lembede le Mama Winnie Madikizela-Mandela ka bobedi ke gore ba ne ba rata le go tlotlomatsa thuto. Ba ganeditse dikakanyo tse di fosagetseng tse batho ba neng ba na le tsone ka go rutega ka nako eo bantsho ba neng ba ganediwa e bile ba kgobiwa marapo gore ba se ke ba rutega, bogolo jang mo thutong e kgolwane.

Ka go dira maina a bone segopotso, re batla go tiisa kgolaganyo eo fa gare ga baikanngwi ba le kgaratlho ya go fitlhelela thuto ke bašwa botlhe ba naga e.

Ponagalo ya bobedi e e tlhagelelang, e ke setseng ke e umakile, ke gore Lembede le Mama Winnie Madikizela-Mandela ba ne ba gana thaelo ya se maemo a setlhopha se se kwa godingwana sa loago sa batho ba ba dirang se nang le one, sengwe se se ka bong se ne se dirile gore ba itlhokomolose mathata a bagabone le go tebisa megopolo fela

mo go bone le bamalapa a bone. Mme tota, seo se nnile le ditlamorago tse dikgolo le tse di botlhoko. Re mo re leng teng jaaka batho ka ntlha ya go se ikgopolele ga bone le go intsha setlhabelo. Tota ba tshwanelwa ke tlotlo go tswa mo go rona jaaka setšhaba.

Ntlha ya boraro e ke ratang go e gatelela e e farologantshang Lembede le Mama Winnie Madikizela-Mandela ke gore ba dirisitse thuto ya bone go lemosa bagabone. Lekwalo le ga jaana le tumileng ka mofalodi wa matlhotlhapelo a ntwana ya nyutlelia le a le kwaletseng moitseanape wa mekgwatiriso le ditiori tsa thuto, e bong Haim Ginott, le sobokanya kemo e e tshotsweng ka kelotlhoko ke Lembede le Mama Winnie. Le buisega jaana:

Dear Teacher,

I am a survivor of a concentration camp. My eyes saw what no man should witness: gas chambers built by learned engineers, children poisoned by educated physicians, infants killed by trained nurses, women and babies shot and burned by high school and college graduates. So, I am suspicious of education.

My request is:

help your students become human. Your efforts must never produce learned monsters, skilled psychopaths, educated

Eichmans. Reading, writing, arithmetic are important only if they serve to make our children more human.⁶

Morutabana yo o Rategang,

Ke mofalodi wa kampa ya bagolegwa ba sepolotiki, e e mo maemong a a tsitsibanyang mmele. Matlho a me a bone se motho ope a sa tshwanelang go se itemogela: diphaposi tsa gase tse di agilweng ke baenjeneri ba ba nang le thutego le kitso e e tseneletseng, bana ba ba tsheletsweng bothole ke dingaka tse di rutegileng, bana ba ba bolailweng ke baaki ba ba katisitsweng, basadi le masea ba ba thuntsitsweng le go fisiwa ke dialogane tsa sekolo se segolo le tsa kholetšhe. Ka jalo, ga ke tshepe thuto.

Kopo ya me ke gore:

thusa baithuti ba gago go nna batho. Maiteko a gago ga a tshwanela le ka letsatsi lepe go dira dilalome tse di nang le thutego le kitso e e tseneletseng, ditsenwa tse di nang le bokgoni, bo-Eichman ba ba rutegileng. Go buisa, go kwala, dipalo di botlhokwa fela fa e le gore di dira gore bana ba rona e nne batho go feta.⁷

⁶ Anonymous holocaust survivor, quoted in Ginott, HG. 1972. *Teacher and child: a book for parents and teacher*. London: Macmillan

⁷ Anonymous holocaust survivor, quoted in Ginott, HG. 1972. *Teacher and child: a book for parents and teacher*. London: Macmillan

Se se kailweng mo lekwalong le, le bomaleba jwa lone mo go rona gompiano, ke gore kitso le tshenko ya botho ga e a tshwanela go kgaogangwa le ka letsatsi lepe. Kitso, mme ka jalo le thuto, e maleba le go nna botlhokwa fela fa e re dira batho. Mo lebakeng la naga ya rona, fa re akanya ka hisetori ya yone e e botlhoko, moo “bosenyi kgatlhanong le botho” bo neng bo letlelelwa le go dirwa semolao, thuto e tshwanetse go dirisiwa go re dira batho gape. Jaaka Steve Biko a kaile, kgaratlho kgatlhanong le tlaolele e ne e lebisitswe kwa bokhutlong mo go “neeleng Aforikaborwa mpho e e kgonegang thatathata – sefatlhego se se nang le botho thata”.⁸

Ke tsholofelo ya rona gore maina a mabedi a a tlaa re thusa go tsenya, mo baithuting ba rona, go tlhaloganya thuto mo go tseneletseng le gore e tshwanetse go dirisiwa jang gore e tswelletse botho.

Moporofesara Nkoana Simon Radipere

E ne e le lerato le la thuto, go ganetsa dikakanyo tse di fosagetseng tse batho ba nang le tsone le boineelo mo go bagabone, le Lembede le Mama Winnie Madikizela-Mandela ba neng ba na le lone le go le supa, le le tlotlheleditseng Moporofesara wa rona Nkoana Simon Radipere. Moitseanape yo monnye le yo o ineetseng wa thuto, yo, jaaka Lembede, o tlogetseng botshelo pele ga nako ya gagwe.

⁸ Biko, S. 1978. *I write what I like*. Oxford, Heinemann Educational Publishers.

Puiso ya ka bonako ya sekwalwa sa thuto sa ga Moporofesara Radipere e bontsha gore nngwe ya dintlha tsa gagwe tsa tsepamiso e ne e le kgolagano fa gare ga thotloetso le tiragatso ya kwa bofelong ya kgwebo, segolo bogolo dikgwebopotlana.

Tsepamiso e e botlhokwa, gonne e tshitshinya gore go dira ka natla go botlhokwa gore re atlege mo go fetoleng mahumo a naga ya rona.

Se gape se tlhagelelang mo sekwalweng sa ga Moporofesara Radipere, ke go tshwenyegela ga gagwe mo go tseneletseng ka maemo a loago le dipolotiki le maemo a loago le ikonomi a beng ba dikgwebopotlana ba dirang mo go one. Lephata le, jaaka le ne le ntse, ke le le ikakatletseng thata le le le emang nokeng setšhaba, ka tsela e e leng gore ga le na dikeletso tsa go romela ntle kapetlele. Le fa go le jalo, le lebagane le dikgwetho tse dintsi, ka ntlha ya gore go bonala pholisi e le bosisi thata mo ditlhokong le mo dipoifong tsa ditlamo tse dikgolo tse di dirang mo dinageng di le mmalwa.

Naga e ne e ka dira sentle go ela tlhoko dikwalo tsa ba ba jaaka Radipere, ka go dira maiteko a go tokafatsa lephata la dikgwebopotlana le go tshegetsisa bagwebi ba ba sa ntseng ba tlhagelela, ba ba batlang go nna le seabe sa nnete mo kgolong ya ikonomi ya naga.

Tlhagiso e ya ka bonako ka ga botshelo jwa ga Moporofesara Radipere e tla ka nako e naga ya rona e leng mo makgabaganyong a ditsela. Bašwa ba kopiwa go kopisa go dira ka natla le boineelo jo Moporofesara Radipere a bo supileng. O supile go sa nne pelotshetlha ka go nna mokaedi wa batlhotlhomisi ba ditlabošwane le go neela nako ya gagwe go thusa e seng fela ba ba mo lephateng le a le itshimoletseng, la Go simolola dikgwebo, mme a thusa botlhe go ralala dikholetšhe.

Re kopana gape ka nako e ka yone, jaaka yunibesiti, re batlang go nna le baporofesara ba le bantsi ba bantsho mo kholetšheng e Radipere e neng e le tokololo ya yone – Disaense tsa Ikonomi le Botsamaisi. Tshegetso ya barutegi ba bašwa ba ba tlhagelelang le ba ba nang le maikemisetso le tswelediso ya bone kwa bofelong, go ya ka bokgoni, e tlaa re thusa go fitlhelela maikaelelo a rona a go fetola yunibesiti go nna lefelo le mo go lone botlhe ba tlaa ikutlwang ba amogelesegile le go rotloediwa go dira ka natla.

Lerato la gagwe e ne e le le le sa tshikinyegeng le le dirileng gore a tle tirona le mororo a ne a sa ikutlwe sentle, mme ka kutlobotlhoko o ne a wa le go ineela kwa matsenong a kago e kholetšhe ya gagwe e leng mo go yone.

Re solofela gore sekai sa gagwe se tlaa dira jaaka thotloetso mo bathong ba bantsi ba ba eletsang le ba ba nang le bokgoni jwa go fitlhelela le go gaisa setlhoa se a se fitlheletseng.

Kwa bokhutlong

Motsamaisatiro, ntlhatebo le tsholofelo ya rona ke gore kgato e re e tsayang gompiano e tlaa oketsa mo go tse dintsi tse re tshwanetseng go kgabaganya mo go tsone go re isa kwa yunibesiting e e fetogileng ya Aforika e e direlang batho. Sa rona e tlaa nna mokgwatebo o o nang le dikarolo tse dintsintsi tsa phetogo o o tla akaretsang:

- go fetola tiori ya kitso, kitso le go ithuta
- go fetola mokgwatlwaelo wa setheo – o go tewa sešwa ga maina a dikago go welang mo go one – fa re leka go dira tiriso e ntšhwa ya matshwao
- go akanya sešwa ka ditsamaiso le dipholisi
- go akanya sešwa ka taolo, boeteledipele le botsamaisi
- go tsweletsa tlhaeletsano e e kwadilweng le e e buiwang go bona phetogo

Re rata go leboga bamalapa a ga Anton Lembede, Mama Winnie Madikizela-Mandela le Moporofesara Radipere, go re letlelela go dira maina a baratwa ba bone segopotso. Re lo lebogela go ba arogana le

rona. Le rona, re tlaa atolosa se ka go arogana maina a bone le setšhaba, kontinente le lefatshe.

Ke a leboga!